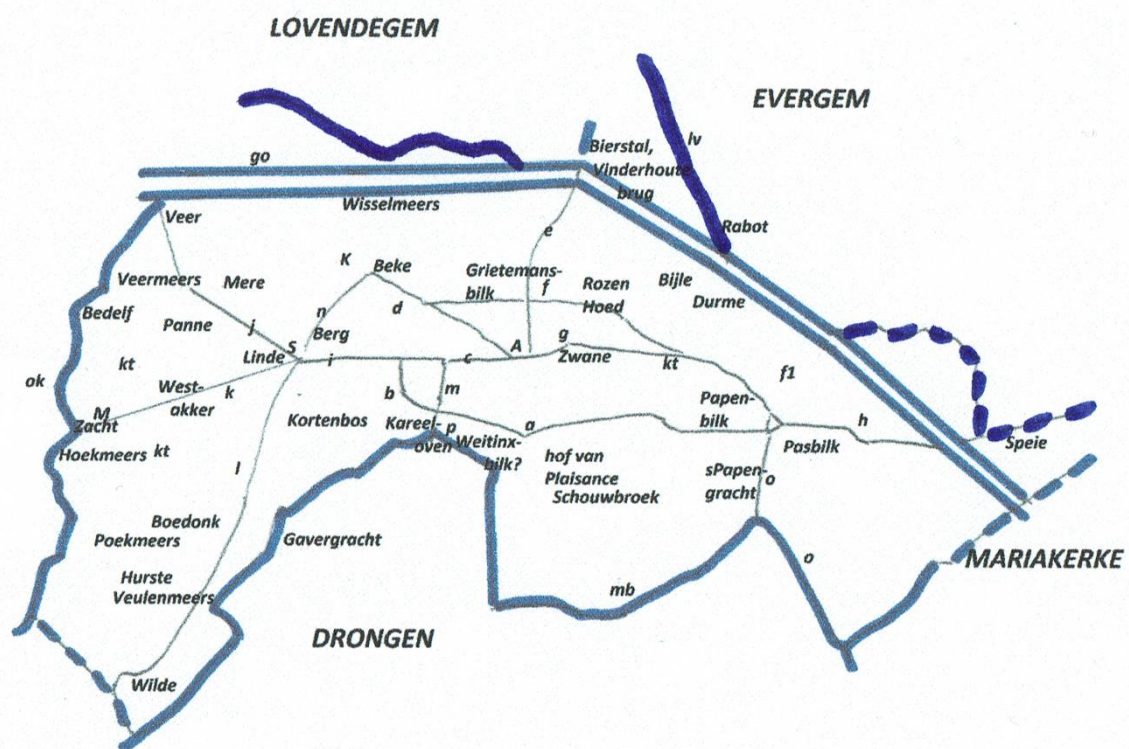

Een verdere verkennig van Gallische dorpen: Vinderhoute (Meetjesland)

Ook Vinderhoute maakt sinds 2022 deel uit van de nieuwe fusiegemeente Lievegem. Het is in het noorden en het westen begrensd door Lovendegem, in het oosten door Evergem en Mariakerke, en in het zuiden door Drongen.

De ontstaansgeschiedenis van het landschap is vergelijkbaar met dat van Lovendegem, alleen is er hier geen stuifzandrug. Alles is vrij laag gelegen (ca 6 m).

Het dorp kende altijd al een vrij drassige oppervlakte en ligt volledig ingesloten door verschillende beken: in het noorden de vroegere Durme (of Hoge Kale), in het westen de Oude Kale (of Neerkale), en in het zuiden de Meirebeek. Deze beken vormen ook de geografische grenzen met de buurdorpen.

Situatieschets Vinderhoute met enkele waterlopen: het kanaal Gent-Oostende (go), de Lieve (lv), Oude Kale (ok, loopt parallel ten zuiden van go) en de Meirebeek (mb).

Op de plaats waar de huidige doortrekking (f1) van de Neerstraat (f) en de Speystraat (h) samenkomen (*), vertrekt nu de Ringvaart rond Gent in zuidelijke richting, ongeveer op de grens van Drongen en Mariakerke. Naar het oosten toe vanaf (*) ligt de Westbekesluis die verder overgaat in de noordelijke tak van de Ringvaart.

De Oude Kale loopt tegenwoordig vanaf het vroegere veer ongeveer parallel met het kanaal Gent-Oostende tot aan (*) en vervolgt dan zijn weg zuidwaarts en parallel aan de Ringvaart. Ze komt dan de Meirebeek tegen die de grens vormt tussen Vinderhouten en Drogen.^{1 2}

Ten tijde van de Galliërs moet de situatie ter plaatse als volgt hebben uitgezien:

- Ten noorden liep de Durme of Hoge Kale met nog een oude arm die overbleef na de rechte trekking bij de aanleg van het kanaal Gent-Oostende in de 17de eeuw.
- De Durme en de Lieve, beide in hun oorspronkelijke bedding, en de Oude Kale stroomden vermoedelijk samen in de buurt van Rabot.
- Wat verderop moet ook de Meirebeek uitgemond zijn.

Voor de bespreking van de oude Vinderhoutse toponiemen hebben we gebruik gemaakt van enkele bewerkingen van L. Neyt.³

De oudste vermeldingen voor Vinderhouten zijn *Uindreholt* (966), *Uinderholt* (1019-1030), *Venderholt* (1121).

De Sint-Baafskerk (A) is gelegen op de kruising van de Dorsweg (c), Pastoor Moernautstraat (g, vroeger ook Dorsweg) en de Brugstraat (e). Ten noordwesten ligt het kasteel van Vinderhouten (K), de weg er naar toe is de Kasteellaan (d). Op de situatieschets zijn enkele toponiemen aangeduid.⁴

Men spreekt in 1607 van *bij de brugghe daerment heet de brugstrate*. De Zoete Moeie lag *up de noortzijde van de brugghe*. Aan den dorswech lag den *cautere*⁵ voor de hofstede van oudts tijden *ghenaemt de roose* (1613). In 1572 is het *bachten de roose*. In 1617 wordt de *nieuvaart gghenaemt de zuutleye* genoemd *daer de brugghe plach te ligghen ende nu afghebroken*. Blijkbaar was Zuidlede ook een benaming voor de Durme. De Nieuwe Vaart is het kanaal Gent-Oostende, men sprak hier ook over het *nieubedelf*.

Het verlengde van de Dorsweg is de Bergstraat (i) die naar een driesvormig pleintje loopt met de Sint-Annakapel (S). Hier vertrekken ook de Sint-Annadreef (j) –richting *tveer* (1611)- en de Meirestraat (n).

De *veermersch* wordt vermeld in 1571. Verder zijn er nog *ten beerghe* (1609), en *ten berghe an tcappelleken* (1614), op de *meere* aan de *calene* (1617), ook *Beke* (1617) wordt vermeld als de naam van een stuk land. In het landboek van 1688 wordt de wijk Tweede beloop als volgt omschreven: *beginnende aende linde daer het cappelleken plachte te staen scheidende lancx den wegh die naer*

¹ Dit is vergelijkbaar met wat er op de Ferrariskaart staat. Bij (*) loopt de Oude Kale wel verder richting Evergem, de 'oude Lieve' loopt vandaar na een tijdje richting Wondelgem. Ook de Meirebeek mondt hier uit in (*). Het is niet altijd duidelijk op de Ferrariskaart, ook op bv. Google Maps, hoe de vroegere loop van de lokale beken gebeurde. Dit is ook op de situatiekaart van het 'Meetjesland tijdens het Laat-Glaciaal' als herkenningspunt weergegeven. Hierop was de loop van de Meirebeek deels foutief weergegeven. Ook op de situatieschets van Kennismaking met het Meetjesland (3) is de loop van de Meirebeek in de buurt van het kanaal Gent-Oostende niet helemaal juist.

² Op de schets van Lovendegem tijdens de Galliërs lopen Lieve, Durme en Oude Kale samen in de buurt van Rabot.

³ Penningkohieren van Vinderhouten (1571-72, 1574-77), 2017, Vinderhouten, Wettelijke Passeringen, deel I (1607-44), 2018, Denombrementen van de Heerlijkheid Vinderhouten, Merendree en Belsele (1469-81, 1548-52, 1615-1725), 2020.

⁴ Uit L. Neyt, Vinderhouten Gaerinckbouck 1730, 2019 met een toponymische kaart, p. 1.

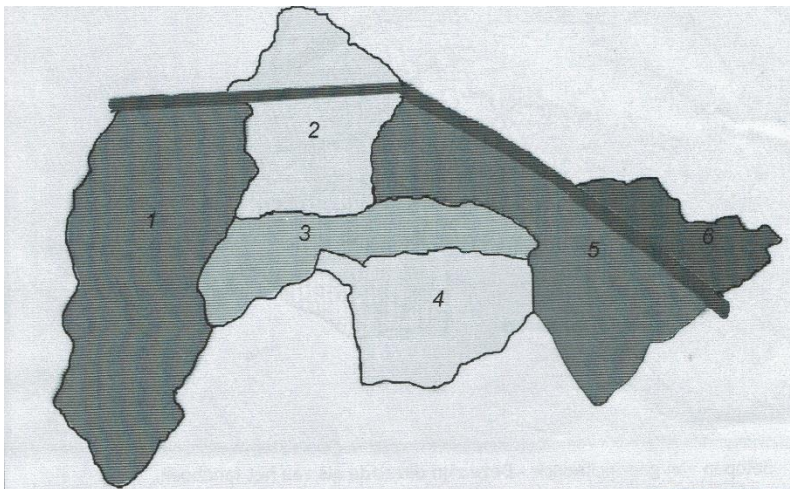
⁵ In Vinderhouten spreekt men bv van *iiii c roeden couters* waarbij dus akkerland bedoeld wordt. Ook up den *cautere* achter de stede van ... (1608) wijst in de richting van akkerland.

de kercke loopt en soo lanx de strate die het casteel voorbij loopt ende eyndende by het fort aenden bierstal.⁶ Er moet dus een oude lindeboom in de buurt van het cappelleke gestaan hebben.⁷

Vlak aan het kanaal ligt *den wisselmeersch bij het sluseken* (1607). Wat later in 1614 is het *den wisselmeersch inden ouden wal*. Den ouden wal was ook al als toponiem bekend aan de overkant van het kanaal in Lovendegem. En met hofstede *het walleken* (1618) wordt waarschijnlijk ook het waelkin in Lovendegem bedoeld.

De *merschbilck* (1571) is op de toponymische kaart gesitueerd ten noorden van het toponiem Mere. Wat meer naar het oosten voorbij het kasteel staat mote (of Mere-mote) vermeld. Heeft dit iets te maken met *singhelen loopende rondomme de oude mote den merschbilck*⁸ (1571)?

In het landboek van 1688 wordt de wijk Eerste beloop beschreven tussen de Oude Kale, het kanaal Gent-Oostende en de Poekstraat (l). Waar de Poekstraat op de dries aan het Cappelleken (S) uitkomt gaat de wijkgrens noordwaarts naar het kanaal. De oude omschrijving luidt: *Het eerste beloop beginnende aen Curtenbosch van daer tusschen de gavergracht begrijpende de geheele poeckmeerschen en de jacht, van daer naar het bedelf, de veirmeersch met de meerschen van heere in selve veirmeersch, van daer loopende naer den cauter op de suytsijde van de slach tot aen het cappelleken vandaer commende ende wederombeginnende aenden meulen op de noortsijde van den slach vandaer soo loopende tot achter rontom het casteel en eijndende achter her selve casteel*. Een wat onduidelijke omschrijving die niet meteen te volgen is. De huidige straat Molenslag (k) loopt dwars door deze wijk en vertrekt aan de molen (M). Op de toponymische kaart worden enkele kouters aangeduid (kt). In 1571 spreekt men van de *coorenwintmuelene*.

De belopen van Vinderhoute (1688)

Van belang zijn de oude toponiemen *Westacker* (1571), op den *hautackere neffens de muelenwal* (1607), *westackere aen tpouck straetken* (1608), *cortenbossche* (1549), *inde zacht* (1601), *boudoncken*⁹ (1613), *pouckmeersch* (1615), *de quaden plas aan tpoeckstraetken* (1613), *tlammeren stick* aan het pouckstraetken (1610), *het nobelken* (=stuk land) aan het pouckstraetken (1618), en ook den Hurst (1616, *Huerst* in 1550). *Ten sterte* moet te situeren zijn ten zuiden van de molen.

⁶ Behuude stede ghenaept den bierstal binnen Vinderhoute (1571).

⁷ Op de situatieschets is de naam Linde dus vermoedelijk verkeerd aangeduid (bron hiervoor was de Toponymische kaart).

⁸ Zie ook Singelberg in Beveren-Waas.

⁹ In 1550 wordt spapen boudonc daerment heet blombijcke vermeld. In 1615 is het hooghen boedonck.

Nog interessante info uit de Wettelijke Passeringen gaat over Westakker *daer den brugsche wech deure strict* (1614).¹⁰ Deze weg moet een aftakking via de Kalebrug in Lo vanuit Lovendegem zijn.¹¹

Er is ook nog *in den bommele daerdeure nu ghedolven es de nieuwe vaert van ghendt naer brugghe noort de hoochcale zuut de nedercale* (1615). Al in 1550 heeft men het over *tbommelkin*. Dit toponiem moet dus te situeren zijn in het noorden van Vinderhoute op een plaats waar de bedding van het kanaal Gent-Oostende gegraven is. Het lag dus tussen beide Kales in.

Het *eeckeloo vaerdeken* (1612) is vermoedelijk een aanduiding voor de Lieve, men spreekt ook van de *ghendtsche lieve* (1613).

Het derde beloop wordt als volgt omschreven: *begonnen op de westzijde van den ackere ghenamt den curtenbosch scheidende op den hooghenwegh lancxst de schaubroekstrate eyndende op den langen dam*. Met de hooghenwegh wordt de Bergstraat (i) bedoeld. Huidige straten in Vinderhoute zijn de Schouwbroekstraat (a), de Korte Schouwbroekstraat (b), de Langen Dam (o), de Drongense Steenweg¹² (m) en Bosstraat (p).

Oude toponiemen in de buurt van deze wijk zijn *Langhendam* (1571), *Scaubrouck* (1571), de *Zwane* (1571, herberg), ook de *oude zwane zuut ende oost sheerenstrate* (1609, *papegracht* (1611), den *cooreelhoven* (1550). De Schouwbroekstraat werd ook *sheerenstrate* (1607) genoemd.

Ten zuiden van het derde beloop was het vierde beloop gelegen: *vierde beloop ghenamt de schauwbroecken beginnende aende srate van het blauw huys ende scheidende op de gavergracht jegens de prochie van dronghene en van voor het voorseyde blauwhuys lancxst sheerenstrate die loopt voorbij de stede van mijn den heeren van Loo ghebruyck bij Arent de Rycke ende eyndende opden langendam*. Dit beloop lag dus tussen de Schouwbroekstraat en de Gavergracht die de grens vormde met Drongen. De Gavergracht was dus ook de bedding van de Meirebeek. Het Blauw Huys is te situeren tussen Poekstraat en Bosstraat.¹³

Ten noorden van het derde beloop (ev. Kaartje ook toevoegen) lag aangrenzend aan het kanaal Gent-Oostende het vijfde beloop met hierin de Neerstraat (f) en de Speystraat (h). De beschrijving van dit beloop luidde als volgt: *vijfde beloop beginnende aende herberghe de swaene by den pellerijnck scheidende lancx de strate loopende de swaene voorbij en alsoo lancx den dam tot op het ghescheedt van de prochien van vinderhaute ende mariakercke ende soo up de paelen van de nieuwe vaert tot op de straete loopende naer den bierstal die naer het huys van pauwel buyck comt*.

L. Neyt noteerde in de oude archieven volgende toponiemen: de *bile* (1608, land), *den roosen hoet* (1549, land,), *speijstrate* (1610), *inde Durme* (1610, meers), *pasbilck* (1571). In 1609 wordt er over de *bauwen hansbulcxken* en de *margriete jans bilcken* gesproken. Bedoelt men met dit laatste ook de Grietemans bijk op de toponymische kaart?

Tot slot is er nog aan de overkant van het kanaal het zesde beloop *gheheel gheleghen ende bestreckende over op de noortsijde van de Brugsche vaert*.

Enkele plaatsnamen die we niet konden lokaliseren in Vinderhoute zijn *varentdonck* (1607), *nederbulck* (1608), *den briel* (1609), *den zavelput* (1609), *vierecke* (1609), *het rabauts ghemet* (Westakker, 1609), *tpleyntken* (1609, land), *taerwebilck* (1609), *veldeken* (1609), *helshaghe* (1610), *hermansdonck* (1611), *schooflandt* (1611), *keesmakere* (1612), *weehaghe* (1612, ook *wedaghe*

¹⁰ Dit is ook zo aangeduid op de kaart die de titelpagina van Vinderhoute Gaerinckboek illustreert.

¹¹ Het is niet duidelijk of deze Brugse weg dan via Molenslag naar het centrum van Vinderhoute liep.

¹² De Drongense Steenweg loopt nu verder naar het noorden richting Bierstalbrug.

¹³ Google maps.

(1550)), *ten driessche* (1611), *hemelrijcxken*, *dooman* (1614, meers), *dooreken* (1614), ook ten *doorekin inde grooten brouck boven de moere* (1550), *het verckenscot gheheeten de biehusen* (1619), *grote waeghenbrugge* (1481), *grote weede* (1481), *plomstick inde weedaghe* (1550), *danenstrate* (1550), *pontgat* (1550), *groenen weghe* (1550), *den weenput* (1550), *haselaercken* (1616), *inde helle* (1615), *int plantstick*¹⁴ (1615), *up de miere nu wesende sheerendreve* (1615).

Gallische toponiemen

We beginnen met de wat vreemde dorpsnaam Vinderhoute. Gysseling geeft er geen verklaring voor in zijn toponymisch woordenboek. Op basis van de oudste schrijfwijze Uindreholt kan aan een samenstelling win(t)+ter+holl(t) gedacht worden, waarbij 'win'=water, 'wint'=haven en 'holl(t)='doorgang.¹⁵ Met de ligging aan de monding van de beide Kales en de Lieve, ook van de Meirebeek, lijkt de mogelijkheid van een haventje aanwezig. De dorpsnaam zou dus kunnen betekenen huis aan de haven aan de doorgang. Te noteren valt dat riviermondingen ook heilige plaatsen waren, en dat dus Sint-Baafs als latere patroonheilige in de plaats is gekomen van de sacrale 'aven'=haven. Het toponiem bommele valt af te leiden uit 'bonn'=monding, einde en 'el'=versterkte nederzetting.

Het centrum van Vinderhoute lijkt geen vierkantig patroon te hebben, wat dus niet zoals in Zomergem en Lovendegem zou volgen uit een lokaal heiligdom.

De straten die naar het centrum leiden zijn de weg naar het kasteel (Kasteellaan), de Dorsweg ('osc'=water) en de Brugstraat. Als deze laatste naam niet naar de Middeleeuwse Vinderhoutebrug verwijst, kan ook 'brugh'=stad, versterkte nederzetting, een verklaring geven. In de buurt van het kasteel naar de Oude Kale toe, moet een mote gelegen hebben ('mud'=haven).

Opvallend zijn de toponiemen margriete jans bilk en bauwen hans bilk. 'jan'=vazen, offer, klaarmaken van eten, wat zou kunnen wijzen op een offerplaats aan de sacrale monding van de plaatselijke beken. Blijkbaar is ook het toponiem grietemans bilk ontstaan, zodat 'grutum'=ingrediënt om bier te maken in het zicht komt. Bauwen kan afgeleid zijn uit 'baudt'=schapen. Wat werd er juist geofferd aan de natuurgoden op deze plaats? Ook de naam nederbulck (en de latere Nederstraat) met 'nerth'=dapper, sterk valt hier op.

De naam papegracht houdt 'pap, pab'=priester in, dus de lokale wijze man of druïde. Mogelijk woonde hij in de helle ('holy'=heilig, 'hell' huis van notabele). De papenbilck ligt ook vlakbij.

Meer westelijk aan de dries ('drisan'=deur, 'dris'=doornen takken) is er de Sint-Annakapel¹⁶, wat hier weer op een sacrale plaats wijst. Het toponiem linde komt uit 'lin'=grens, water, moeras. Vlak in de buurt ligt Berg wat in het vlakke reliëf van Vinderhoute niet op een verhoging wijst, maar met 'berg'=versterkte plek of 'berh'=omwalling eerder op een strategische plaats. In de buurt van de molen is er de hautackere ('alda'=dorp) en iets naar het zuidoosten hursten (mogelijk uit 'gwers'=handel), wat allemaal wijst op een woonkern waar vermoedelijk zaken die aankwamen in de haven, verder verhandeld werden. Archeologische opgravingen in de buurt van Molenslag hebben sporen uit de Late IJzertijd aangetoond.

¹⁴ Mogelijk hetzelfde als plonstick.ogelijk hetzelfde als plonstick.

¹⁵ Mogelijk kan ook 'holt'=bos zijn, alhoewel het bosgebied meer naar het zuiden van Vinderhoute lijkt te beginnen.

¹⁶ De drie straten die hier samenkomen zijn Molenslag, Poekstraat en Meirestraat. Er is ook een dries in de buurt van Papenbilck.

Dat in een dorp dat omgeven is door water, meersen en moerassen, verschillende watertoponiemen voorkomen is nogal evident. Opvallend is wel de rijke woordenschat die de Galliërs gebruikten, waarbij ze voor elk detail een ander woord konden gebruiken. Zo zijn er bv. 'bec'=beek voor Beke¹⁷, 'mera'=moeras voor Mere, 'ross'=moeras voor Roose, roosen hoet ('ode'=doorgang), scaubroek¹⁸ (met 'sco'=ondiepe beek en 'bruoc'=moeras), 'esc'=water voor Westakker, 'isc'=water voor Wisselmeers, 'swi'=water, rivier voor Zwane, 'lan'=moeras of rivier voor Langendam. De naam zuutleye is niet een louter plaatselijke naam, met 'leih'=water.¹⁹

De woonkern en de haven werden omgeven door bewaakte plaatsen: kouters ('cau'=omwalling van versterkte hagen), bedelf ('beda'=verdediging en 'el'), cortenbossche ('cor'=omwalling en 'boes'=bos), ook coreelhoven, waeghenbrugghe ('ach'=omwalling) Er zijn ook de verschillende walle-toponiemen net over de grens in Lovendegem, ook enkele hagen (helshaege met 'el'=populier en 'heia'=haag, weehaeghe met 'eit'=oogst, dus wijzend op een graanakker).

De plaatsnamen durme en poeck hebben hier vermoedelijk niet te maken met de namen van de rivieren.²⁰ Poeck kan hier afgeleid zijn uit 'boch'=koe, dus grasland waar koeien rondliepen. Rabauts gaat dan weer in de richting van een schapenweide ('baudt'=schapen en 'ra'=water).

In biehuusen, blombijcke en bile kan men 'bi'=heuvel zien, wat weer niet verwijst naar een grote verhoging in het lokale reliëf, maar misschien wel naar een eerder kleine donkachtige opstuiking. In het toponiem boudonk zitten 'bw'=rondom en 'dunc'=heuvel. Waar het dooreken in Vinderhoute juist is gelegen is nog onduidelijk ('dorn'=poort, 'doren'=buitenzijde). Ook voor dooman en danenstraete uit 'dun, den'= nederzetting geldt hetzelfde.

In zacht kan men 'sach'=stilstaand water zien, in sterte dan weer 'ster'=rivier, doorwaadbare plaats. Beide toponiemen komen voor in de buurt van de molen en dus de Oude Kale.

Andere woonplaatsen zijn haselaerken ('has'=huis, 'lar'=woning), weenput ('pwth'=huis, en mogelijk 'gen'=poort, ingang of 'gwan'=maken van gaten?). Zavelput (weer 'pwth') is meestal terug te brengen tot een soort herberg of ontmoetingsplaats ('sawell'=herberg). In keesmakere zit wellicht 'kerz'=tol en 'mechan'=huis, dus een soort tolhuis voor wie naar de dorpskern en de haven wou gaan.

De belangrijkheid van Vinderhoute valt ook af te leiden uit de plaatsnamen miere ('mir'=zien, 'mira'=wachtpost) en speije ('spi'=bespieden).

De quaden plas ('qae'=grens) en vier eecken ('ec'=uitgang) komen de reizigers dan weer tegen wanneer ze het dorp verlaten.

In lammeren stick zit 'lam'=bos, hout, wat een lokale bospartij aangeeft.

Conclusie: alhoewel het kleine Vinderhoute op het eerste zicht vooral zou wijzen op een natte plaats in de buurt van enkele waterlopen, blijkt toch dat er meer aan de hand was. Er moet een kleine woonkern met een haven aan de sacrale monding van de lokale waterlopen ontstaan zijn ten tijde van de Galliërs. Alles werd zoals elders goed bewaakt op strategische plaatsen rondom. De meersen

¹⁷ Op de titelpagina van het Vinderhoutse Gaerincboek staat een waterloop aangeduid die van het kasteel naar de Nieuwe Vaart gaat. Er wordt hier Oude Kale, naast Nieuwe Kale vermeld.

¹⁸ Ook een toponiem in Zomergem.

¹⁹ De namen van rivieren zijn wellicht van oudere oorsprong, toen er nog geen lokale nederzettingen gevormd waren.

²⁰ De Oude kale werd ook Poekebeek genoemd, maar wel meer naar het brongebied toe.

dienden als grasland voor de schapen en de koeien, er waren ook graanakkers. Een lokale geestelijke leider leidde alles in goede banen.

M. Van Stappen, 2023, www.stap-brug.be